

Nr 228.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för vissa undersökningar vid statens institut för folkhälsan; given Stockholms slott den 22 mars 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Eije Mossberg.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 mars 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför t. f. chefen för socialdepartementet, statsrådet Mossberg.

I. Fortsatt undersökning rörande hälsoriskerna vid Bolidens gruvaktiebolags smältverk i Rönnskär.

På framställning av styrelsen för statens institut för folkhälsan medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 19 januari 1945, att den i avlöningsstaten för institutet för budgetåret 1945/46 upptagna anslagsposten till avlöningar till speciallärare, experter och tillfälliga biträden ävensom den i omkostnadsstaten för institutet för samma budgetår upptagna anslagsposten till reseersättningar linge, för verkställande av vissa undersökningar rörande

Bihang till riksdagens protokoll 1946. 1 saml. Nr 228.

yrkesriskerna vid Bolidens gruvaktiebolags smältverk i Rönnskär, överskridas med högst 14 350 resp. 5 200 kronor.

Styrelsen hade upptagit frågan om hälsoriskerna vid smältverket i Rönnskär i anledning av önskemål, som framställdes vid en på initiativ av svenska metallindustriarbetareförbundet tillkommen konferens mellan representanter för förbundet, svenska arbetsgivareföreningen och Bolidens gruvaktiebolag m. fl. Vid konferensen hade från förbundets sida framhållits, att en av förbundet bekostad läkarundersökning av arbetare vid smältverket i Rönnskär — vilken undersökning utförts delvis av docenten T. Sjöstrand, delvis å karolinska sjukhuset — givit vid handen, att en del av arbetarna företett tecken på sjukdom, som antagits i vissa fall vara en följd av att arbetarna å arbetsplatsen inandats skadliga ämnen, huvudsakligen arsenik- och svavelhaltiga gaser samt damm. Då från arbetsgivarhåll — med stöd av andra undersökningar — gjorts gällande, att hälsofara i arbetet icke föreläge, enades konferensdeltagarna om att fortsätta undersökningar skulle äga rum, vilka borde utföras av institutet.

I styrelsens skrivelse i ämnet anfördes, att inom landet icke syntes finnas någon annan opartisk instans än institutet, som kunde leda den ifrågasatta undersökningen. Denna låge ock inom arbetsområdet för institutets yrkeshygieniska avdelning. Då frågan om arsenikdammets och vissa svavelgasers skadliga inverkan på den mänskliga organismen ej vore utredd och det med hänsyn till arbetarskyddet även på andra platser inom landet vore av betydelse att få denna fråga, särskilt dess sista del, löst, hade undersökningen även allmänt intresse.

Rörande undersökningens uppläggning uttalade styrelsen, att undersökningen borde omfatta en medicinsk och en teknisk del.

Den medicinska delen av undersökningen avsåge i huvudsak att utreda, om bland arbetarna några sjukdomar förekomme, som till väsentlig del kunde ha orsakats av skadliga moment i arbetet, samt att i sådant fall fastställa vilka sjukliga förändringar, som inträtt, och vilka orsakerna därtill kunde vara. Undersökningen skulle utföras såsom en allmän undersökning och en specialundersökning. Vid den förra skulle på så stort antal arbetare som möjligt fastställas deras eventuella sjukliga besvär, med särskild hänsyn till de symtom man kunde vänta sig vid exposition för arsenik- och svavelhaltiga gaser samt damm. Därvid borde även en summarisk läkarundersökning utföras för att utesluta sådana fall, då besvären härrörde från någon ovidkommande sjukdom. En sammanställning av det sålunda erhållna undersökningsmaterialet med resultatet av en undersökning av ett antal arbetare inom någon annan industri, t. ex. maskinindustri, där risk för inandning av dylik gas eller damm ej funnes, borde kunna utvisa, huruvida arbetarna inom smältverket lede av sjukdom mer än andra arbetare, och om dessa sjukliga besvär vore att hänföra till någon eller några särskilda arbetsplatser, där i så fall de skadliga momenten skulle förekomma

i särskilt hög koncentration. På grundval av resultaten av den allmänna undersökningen skulle ett antal personer utväljas till en specialundersökning, som avsåge att närmare fastställa arten och graden av deras sjukdom, särskilt med hänsyn till andningsorganens tillstånd och arbetsförmågan. Denna del av undersökningen fordrade tillgång till specialister — invärtesläkare och halsläkare — och måste utföras på ett större sjukhus. Planläggningen av undersökningens senare del vore emellertid så helt beroende av resultatet av den allmänna delen av undersökningen, att antalet arbetare, som borde undersökas, detaljer i organisationen, såsom om undersökningen bäst skedde i Stockholm eller på något sjukhus i närheten av Rönnskär m. m., ej kunde i förväg bedömas.

Den tekniska undersökningen avsåge att bestämma vilka koncentrationer av skadliga ämnen, som under växlande arbetsbetingelser funnes i luften i arbetslokalen. Ledningen av denna utredning kunde anförtros åt förste avdelningsingenjören vid yrkeshygieniska avdelningen.

I skrivelse den 19 februari 1946 har *institutets styrelse* — med förmälan att den första delen av undersökningarna numera slutförts — hemställt om anvisande av medel för utförande av undersökningarnas senare del.

Rörande planläggningen av och kostnaderna för den senare undersökningsetappen hänvisar styrelsen till en skrivelsen bifogad, av yrkeshygieniska avdelningens föreståndare, professorn S. Forssman, upprättad promemoria.

I promemorian framhålles, att anledning funnes att underkasta omkring 180 arbetare specialundersökning, som huvudsakligen komme att bestå av undersökning av näsa, hals och luftrör samt en invärtesmedicinsk undersökning, även omfattande hjärt- och lungfunktionsprov. Det föreläge emellertid mycket stora svårigheter att utföra denna undersökning vid det Rönnskär närbelägna lasarettet i Skellefteå, framförallt då man där saknade halsspecialist och den dyrbara utrustningen för halsundersökningar. Halsspecialisten vid närmaste centrallasarett (Umeå) hade under hand meddelat, att han på grund av sin stora arbetsbörda ej inom rimlig tid kunde åtaga sig att utföra undersökningarna. Då dessa sjukdomsfall vore mycket svårbedömbara, vore det till stor fördel, om man kunde utnyttja undersökare med så stor erfarenhet som möjligt. Det syntes därför ur nämnda synpunkter fördelaktigast, att undersökningen utfördes vid karolinska sjukhuset i Stockholm.

I promemorian har intagits följande kostnadssammanställning.

Sjukvårdsavgift 4 dagar à 4: 50	=	18
Resekostnad III klass + sovvagn	=	91
Traktamente under resan	=	14
Ersättning för förlorad arbetsförtjänst, 20/dag under 6 dagar	=	120

Kostnad per man, summa kronor 243

Undersökning av 180 man		43 740	
Bearbetning av materialet			
ersättning åt en fysiolog		500	
» » » lungspecialist		500	
» » » invärtesspecialist		500	
» » » halsspecialist		500	
	summa	2 000	2 000
Tjänstledighet för en av yrkeshygieniska avdelningens läkarassistent- ter 2 månader, vikarie för denne			1 600
Avlöning åt teknisk assistent vid fysiologiska laboratoriet karolinska sjuk- huset under 4 månader à 400/mån.			1 600
Ersättning för färgfilm och fotograf			1 000
Statistisk bearbetning av materialet			5 000
			<u>Summa 54 940</u>

Slutligen anföres i promemorian, att det sannolikt bleve nödvändigt att utföra även djurförsök för att specialstudera de skadliga momentens inverkan på organismen. Några extra medel härför hade dock ej beräknats, då försöken syntes kunna utföras inom ramen för institutets ordinarie anslag.

Härefter uttalar styrelsen:

Av promemorian framgår, att undersökningen är avsedd att utföras i Stockholm och skulle draga en kostnad av 54 940 kronor.

Med hänsyn till de relativt stora belopp, som en på angivet sätt utförd undersökning komme att draga, har det syntts styrelsen angeläget att söka utreda, huruvida det icke vore möjligt att nå samma resultat med mindre utgifter. Närmast till hands låge onekligen tanken, att undersökningen skulle utföras å lasarettet i Skellefteå. Detta skulle medföra, att den i promemorian upptagna posten till resekostnader för de arbetare, som skulle undersökas, komme att bortfalla samt att de för sjukvårdsavgifter och ersättning för förlorade arbetsförtjänster avsedda beloppen komme att avsevärt minskas, nämligen från 43 740 till beräknade 11 880 kronor. Å andra sidan skulle förläggningen till Skellefteå föranleda behov av anställning av en extra läkare för de medicinska undersökningarna, en halsläkare och en fysiolog ävensom en sköterska. Arvodena till denna personal under en tid av 2¹/₂ månader beräknas uppgå till 10 750 kronor. Vidare vore det oundgängligt att inköpa sådan nödvändig apparatur, som icke funnes vid lasarettet och ej heller kunde lånas från annat håll. Kostnaderna härför kunna uppskattas till 8 700 kronor. Läggas härtill för reseersättningar till läkare och sköterska erforderligt belopp, ca 1 000 kronor, samt för bearbetning av materialet m. m. i promemorian angivna kostnadssummor (2 000 + 1 600 + 1 600 + 1 000 + 5 000) tillhoppa 11 200 kronor, skulle utgifterna för en till Skellefteå förlagd undersökning uppgå till sammanlagt 43 530 kronor, vilket innebure en besparing med 11 410 kronor i jämförelse med kostnaderna för en i Stockholm utförd undersökning.

Såsom nämnts skulle emellertid för undersökningens genomförande i Skellefteå krävas anskaffning av viss materiel, bl. a. ett särskilt operationsbord och ett bronchoskop. Det har visat sig omöjligt att kunna framskaffa den erforderliga materielen inom den tid, då undersökningen måste vara utförd. Med hänsyn till såväl att eventuellt förefintliga symtom med tiden kunna

förändras som att ifrågavarande arbetare i viss utsträckning kunna förväntas avflytta från orten och därför ej bliva tillgängliga för efterundersökning, kan undersökningens genomförande icke uppskjutas. Vidare må nämnas, att den för undersökningens genomförande i Skellefteå nödvändiga expertisen på olika områden icke med säkerhet står till förfogande. I betraktande av nu angivna omständigheter har styrelsen icke funnit det tillrädligt, att undersökningen förläggas till Skellefteå.

Rörande sättet för medelsanvisningen framhålles, att förut angivna belopp av 11 200 kronor för undersökningsmaterialets bearbetande m. m. borde bestridas från institutets avlönings- och omkostnadsanslag, varvid ett belopp av 10 900 kronor borde belasta den i avlöningsstaten upptagna anslagsposten till avlöningar till speciallärare, experter och tillfälliga biträden och 300 kronor — för anskaffande av färgfilm — anvisas från den i omkostnadsstaten ingående delposten till förbrukningsartiklar. Återstående kostnader syntes böra beviljas i särskild ordning.

Styrelsen hemställer, att Kungl. Maj:t ville för utförande i huvudsaklig överensstämmelse med det av professor Forssman utarbetade förslaget *dels* medgiva, att institutets avlönings- och omkostnadsanslag finge överskridas med högst förut angivna belopp, *dels ock* ställa i övrigt erforderliga medel till institutets förfogande.

Över framställningen hava yttranden avgivits av statskontoret och direktionen för karolinska sjukhuset.

Statskontoret ifrågasätter, huruvida icke ett särskilt reservationsanslag lämpligen borde äskas för samtliga med den ifrågavarande undersökningen förbundna kostnader.

Direktionen för karolinska sjukhuset uttalar, att sedan mitten av år 1945 ett antal av intill sex vårdplatser på sjukhusets medicinska klinik hållits tillgängliga för undersökning och vård av gengasskadade, som hänvisats till sjukhuset. I den mån antalet dylika sjukdomsfall minskades syntes vårdplatserna kunna disponeras för vård av arbetare från Rönnskär. Direktionen ansåge sig därför kunna medgiva, att högst sex vårdplatser på nämnda klinik finge hållas tillgängliga för detta ändamål.

Frågan om hälsoriskerna vid Bolidens gruvaktiebolags smältverk i Rönnskär har alltsedan driftens början omkring år 1930 varit föremål för uppmärksamhet från såväl bolagets som de anställdas sida. Ett flertal — av bolaget och av de anställda bekostade — undersökningar ha ock företagits, men full klarhet rörande den eventuella förekomsten av yrkesskador och orsakerna till dessa har ännu icke vunnits. I de fall, då en mera typisk yrkessjukdomsbild ansetts föreligga, har denna hänfört sig särskilt till andningsorganen. Sjukdomsorsaken har antagits vara, att arbetarna inandats å arbetsplatsen förekommande skadliga ämnen, huvudsakligen arsenik- och svavelhaltiga gaser samt damm.

I anledning av en konferens i april 1944 mellan de intresserade parterna

— svenska metallindustriarbetareförbundet, Bolidens gruvaktiebolag och svenska arbetsgivareföreningen — samt representanter för yrkesinspektionen, medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan hemställde institutets styrelse hos Kungl. Maj:t om medgivande att överskrida vissa poster i institutets avlönings- och omkostnadsanslag för möjliggörande av undersökningar inom institutet rörande yrkesfaran vid ifrågavarande anläggning. Framställningen bifölls av Kungl. Maj:t genom förenämnda beslut den 19 januari 1945.

Enligt av styrelsen framlagd plan för undersökningarna skulle dessa utföras dels såsom en undersökning på arbetsplatsen, innefattande en allmän läkarundersökning och vissa tekniska analyser, dels ock såsom en speciell läkarundersökning, förlagd till ett större sjukhus och verkställd av specialister, av ett begränsat antal misstänkta yrkessjukdomsfall. Den förra delen av undersökningarna är slutförd.

Enligt vad jag inhämtat ha luftanalyserna på olika arbetsplatser i smältverket givit vid handen, att damm och gaser under vissa omständigheter — vid en del arbetsmoment, under vissa väderleksförhållanden — kunna förekomma i högre koncentrationer än vad man enligt den vetenskapliga erfarenheten anser sig kunna tillåta utan risk för uppkomst av hälsoskador. Detta gäller exempelvis svaveldioxid, arsenik och bly. Vid den medicinska undersökningen, vilken omfattat omkring 1 440 arbetare, har visat sig, att ett stort antal av arbetarna företett sådana symtom, företrädesvis från luftvägarna (benägenhet för näsblödningar, hosta, andfåddhet), att resultatet sammanställt med luftanalyserna givit anledning misstänka hälsoskador genom arbete. Sedan arbetare, vilka varit fullt friska eller lidit av sjukliga besvär, som med säkerhet antagits härröra av annan orsak än arbetsförhållandena, uteslutits och i övrigt visst urval företagits, har för specialundersökning ansetts bära ifrågakomma ett antal av 180 arbetare.

Då nämnda specialundersökning är nödvändig för att fullt klarläggande resultat skola vinnas, tillstyrker jag, att densamma kommer till stånd. I likhet med styrelsen anser jag undersökningen bära förläggas till karolinska sjukhuset i Stockholm och utföras med det snaraste.

Kostnaderna för undersökningen äro delvis av den art, att de icke kunna bestridas från institutets avlönings- och omkostnadsanslag. Det beräknade kostnadsbeloppet — i avrundat tal 55 000 kronor — är ock av ganska betydande storleksordning. På grund härav synes frågan om anvisande av medel för ändamålet bära underställas riksdagen. Jag vill nämna, att ingendera av de berörda parterna är villig att lämna bidrag till kostnaderna. Det lär icke vara möjligt att med stöd av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd ålägga arbetsgivaren att svara för desamma.

Medel för samtliga kostnader torde bära beräknas å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1945/46 och anvisas såsom ett särskilt reservationsanslag.

II. Undersökning rörande skiftarbetets inverkan på hälsotillståndet.

I skrivelse den 23 februari 1946 har *styrelsen för statens institut för folkhälsan* hemställt om anvisande av medel för en undersökning rörande skiftarbetets inverkan på hälsotillståndet. Motivering och kostnadsberäkningar för undersökningen ha lämnats i en skrivelsen bifogad, inom institutets yrkeshygieniska avdelning upprättad promemoria.

I promemorian erinras, att vid det utredningsarbete, som föregick tillkomsten av institutet, frågor i samband med skiftarbete ansågos vara av stor vikt. Sålunda hade de sakkunniga rörande institutets inrättande bland problem, som väntade på klarläggande behandling, omnämnt bland annat minderårigas och kvinnors arbete samt arbetstider med eller utan skiftindelning, vidare arbetstidsproblem i allmänhet, inklusive en sund uppdelning av tiden i arbete, raster och vila, vilotidens användning, arbetarnas beroende av social miljö, bostad, föda, kläder, bad o. s. v. Det framhölls, att för lösandet av dessa problem i stor utsträckning fordrades fortlöpande undersökningar av större arbetargrupper under årtal, t. ex. för utrönande av arbetets inverkan å minderåriga, som ålades skiftarbete under uppväxttiden. I propositionen nr 139/1938 anförde departementschefen, att det för bedömandet av arbetsförhållandena inom skilda yrkesområden framträtt ett starkt behov av att äga kännedom om det inflytande, som vissa allmänna arbetsvillkor utövade på de arbetande. Detta gällde sålunda problemet om minderårigas och kvinnors arbete och arbetstider samt frågan om skiftarbetets inverkan på hälsotillståndet.

Vidare erinras, att institutet enligt sin instruktion hade att på det yrkeshygieniska området ägna noggrann uppmärksamhet åt arbetstidsproblemens samband med hälsan, särskilt beträffande minderåriga och kvinnor. Under de senare åren hade också institutet från såväl arbetsgivare- som arbetstagarorganisationer mottagit flera uppdrag rörande arbetstidsproblem, i synnerhet frågor om skiftarbetet. I yttrande till riksdagens andra lagutskott rörande en vid 1945 års lagtima riksdag väckt motion II: 423 angående ifrågasatt utredning om förkortning av arbetstiden vid skift- och nattarbete m. m. hade socialstyrelsen framhållit den synnerliga önskvärdheten av att det närmare klargjordes, i vilken utsträckning sådant arbete kunde vara påfrestande för arbetarnas hälsa och att den tekniska rationaliseringens inverkan i detta sammanhang finge sin belysning ur arbetshygienisk synpunkt. Slutligen hade 1942 års semesterkommitté i sitt i december 1945 avlämnade betänkande med förslag till lagstiftning om längre semester för vissa arbetstagare på det kraftigaste förordat, att en utredning rörande skiftarbetarnas arbetsförhållande snarast måtte komma till stånd.

Härefter omförmäles, att enligt en nyligen företagen utredning för närvarande minst 30 å 40 000 personer vore sysselsatta i skiftarbete inom industrien, främst inom järn-, textil- och pappersindustrierna. Härtill komme

ett stort antal inom andra verksamhetsgrenar, såsom trafikverk och sjukvård, varför det sammanlagda antalet skiftarbetande personer i vårt land syntes uppgå till omkring 50 000.

Promemorian fortsätter.

Institutet har icke varit i stånd att hittills ägna dessa problem någon ingående behandling på grund av att andra, mer brådskande uppgifter helt krävt den yrkeshygieniska avdelningens uppmärksamhet. Då emellertid frågor rörande skiftarbete alltmer pocka på sin lösning, synes det avdelningen nu angeläget att företaga en grundlig utredning av hithörande problem.

Den allmänna medicinska erfarenheten rörande skiftarbetets inverkan på hälsotillståndet är den, att de upprepade omställningarna av livsföringen, som skiftarbetarna utsätts för, hos många inverka oförmånligt på hälsotillståndet och arbetsförmågan. Främst synas nervösa rubbningar, särskilt sömnrubbningar, samt symtom från mag- och tarmkanalen uppträda. Om de åtgärder, som böra vidtagas för att motverka de nämnda olägenheterna, föreligger dock ingen enhetlig uppfattning. Medan man t. ex. rörande frågan om skiftperiodernas lämpliga längd i engelsk litteratur i allmänhet möter den uppfattningen, att skiftbyte varje vecka är ur medicinsk synpunkt lämpligast, finner man i den tyska litteraturen ofta, att perioder på omkring en månad rekommenderas och i den amerikanska ännu längre perioder, t. ex. på 2 à 3 månader. Även i flera andra avseenden göra sig olika meningar starkt gällande. Här må endast nämnas frågorna om urval av skift- och nattarbetare, det mest ändamålsenliga sättet att övergå från en skifttyp till en annan, eventuell begränsning av tiden för sammanhängande sysselsättning i skiftarbete, kontinuerlig läkarövervakning, betydelsen av måltidsförhållandena och möjligheterna att bereda skiftarbetare ostörd sömn.

Skiljaktigheterna i uppfattningen om skiftarbetets ändamålsenliga planering orsakas dels av att de rent fysiologiskt-medicinska grunderna för vår bedömning av detta arbete äro mycket ofullständigt kända, dels av att den individuella reaktionen mot skiftarbetets speciella påfrestningar är mycket växlande. Yrkeshygieniska avdelningen anser därför, att man endast genom grundläggande undersökningar över skiftarbetets inverkan på organismen hos ett stort antal personer samt genom experimentellt fysiologiska undersökningar kan nå en sådan kunskap. Vissa nyligen publicerade undersökningar rörande organismens temperaturvariationer vid skilda former av dygnsindelning synas ge en ledtråd, efter vilka vägar en sådan forskning bör uppläggas. En del undersökningar tyda på att det hos skilda människor förefinnes en mer eller mindre uttalad »bundenhet» till det naturliga dygnets variationer, och att det för personer med stark »bundenhet» till de naturliga växlingarna mellan dag och natt kan medföra ogynnsam inverkan på arbetsförmåga och hälsotillstånd att ändra livsföringen i vad avser arbetets förläggande till andra tider på dygnet än vad som är normalt. För andra personer däremot synas ändrade arbetstider inte inverka hälso-skadligt.

De undersökningar, som i promemorian föreslås, skola avse att belysa vilken inverkan skiftarbetet har på olika människor, huru vanliga hälsorubbningar genom sådant arbete äro och vilka åtgärder, som lämpligen böra vidtagas för att minska eller upphäva förefintliga olägenheter. Särskild vikt skall läggas vid försök att utröna, huruvida åtgärder kunna vidtagas

för att på förhand eller tidigt bedöma, om en person lämpar sig eller ej för skiftarbete, den ur hälsosynpunkt lämpligaste fördelningen av skiftperioderna, samt betydelsen av ostörd sömn och ordnade måltidsförhållanden. Ytterligare kommer att beaktas, hur den medicinska kontrollen av skiftarbetare praktiskt bör ordnas.

Följande plan för den grundläggande undersökningen har utarbetats.

1. Registrering av landets skiftarbetare med hänsyn till antal, ålder, kön, arbetets art, skifttyp, rekrytering och avgång av personalen, måltidsförhållanden, bostadens karaktär — särskilt ur sömnsynpunkt — och liknande.

2. Medicinska undersökningar av skiftarbetare med särskild hänsyn till inverkan på olika organsystem, i synnerhet nervsystemet och mag-tarmkanalen (konstitution, temperaturvariationer och andra ämnesomsättningsundersökningar, magsaftanalyser, blodbilden, kvalitativ och kvantitativ sömnanalys, personalens reaktion på skilda skifttyper, sjuklighetsundersökningar).

3. Djurexperimentella undersökningar (förekomsten av nervösa och ämnesomsättningsrubbnings hos skilda djurarter vid olika former av omkastad livsföring, jämförbara med skilda skifttyper; återförandet av rubbningar till normaltillstånd).

Med hänsyn till undersökningens omfattning och då vissa av utredningsuppgifterna kräva speciell sakkunskap, som icke finnes representerad vid institutet, erfordras enligt promemorian särskilda medel för ändamålet. Följande kostnadskalkyl har upprättats.

Ad 1. För planläggning och statistisk bearbetning (1 statistiker i 2 månader + 1 skrivbiträde $\frac{1}{2}$ år)	5 000
Ad 2.	
A Till analyser av de företrädesvis »nervösa» besvären	
1 läkare under 1 år	12 500
1 assistent med viss social utbildning under 1 år	3 600
1 assistent med viss laboratorieutbildning	3 600
anordningar för inrättande av ljudisolerat rum, där sömnförsök kunna utföras	1 000
ersättning till försökspersoner för mistad arbetsförtjänst (i viss utsträckning beräknas sådana försökspersoner gratis ställa sig till förfogande; i vissa fall synes dock ofrånkomligt att viss sådan ersättning bör utgå) 200 försökspersoner à 3 dygn à 15 kr.	9 000
elektroencephalograf	16 000
kymograf	300
antropometriskt bestick	450
apparat för registrering av rörelser under sömnen	200
utgifter för installation	300
B Till analyser av företrädesvis rubbningar från mag-tarmkanalen	
1 läkare under 1 år	12 500

1 assistent med viss laboratorieutbildning	3 600
ersättning till försökspersoner för mistad arbetsförtjänst (i den mån icke samma försökspersoner som ovan nämnts kunna användas) 100 försökspersoner vid 3 tillfällen à 15 kr.	4 500
apparatur (mikroskop, potentiometer, kontinuerlig potentialregistrering m. m.)	5 000
röntgenkostnader för ambulans undersökta	
50 st. enligt polikliniktaxa à 20 kr.	1 000
50 » » lasarettstaxa » 40 »	2 000
Ad 3. 1 läkare deltidanställd under 1 år	8 000
1 laboratorieassistent under 1 år	3 600
1 tekn. biträde under 1/2 år	1 800
apparatur för aktivitetsbestämningar	100
kymograf	700
belysningsaggregat med automatisk strömbrytare	1 100
material för ljus- och ljudisolering av djurrum	500
burar, 35 st. (varav 10 ämnesoms.-burar)	350
djur	4 500
foder till djuren	1 500
Dessutom div. omkostnader	2 000
	Summa 104 700

En del av de planlagda undersökningarna skulle, enligt vad i promemorian framhålles, utföras å orter utanför Stockholm, varför rese- och traktementsersättningar borde beräknas för 1 läkare och 1 assistent under sammanlagt högst 6 månader. Yrkeshygieniska avdelningen avsåge vidare att samarbeta med såväl vissa medicinska experter som representanter för arbetsgivare och arbetstagare. För ersättning till dessa personer krävdes emellertid icke särskilda anslag.

Jag torde i detta sammanhang få anmäla, att *landsorganisationen i Sverige* i en skrivelse den 15 januari 1946 hemställt, att en vetenskaplig undersökning av skiftarbetets inverkan måtte företagas och uppdragas åt institutet.

Över institutets framställning hava utlåtanden avgivits av medicinalstyrelsen, statskontoret, svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i Sverige.

Medicinalstyrelsen anser den planerade undersökningen kunna giva resultat av stor betydelse för folkhälsan. Styrelsen har icke funnit något att erinra mot arbetsplanen och kostnadsberäkningarna. På grund härav tillstyrker styrelsen bifall till framställningen.

Statskontoret anför, att de framlagda kostnadsberäkningarna i stort sett undandrog sig ämbetsverkets bedömande. Mot de föreslagna ersättningarna till personalen hade statskontoret i och för sig intet att erinra. Ämbetsverket förutsatte därvid, att de läkare, vilka skulle erhålla arvode av 12 500 kronor, komme att fullgöra heltidstjänst. Då karolinska sjukhuset innehade

och serafimerlasarettet avsåges skola utrustas med electroencephalograf, ifrågasatte ämbetsverket vidare, om icke dessa apparater kunde begagnas även för nu ifrågavarande undersökning, och ytterligare anskaffning av sådan utrustning sålunda undvikas. Erforderliga medel för undersökningen syntes böra äskas av riksdagen, lämpligen i form av särskilt reservationsanslag.

Svenska arbetsgivareföreningen har anfört bland annat:

I planen är icke angiven någon bestämd tid, under vilken undersökningen beräknas pågå. Emellertid vill det av vissa uttalanden i planen synas som om avsikten vore, att undersökningen skulle pågå blott under relativt kort tid, ett år eller något mer. Detta finner föreningen otillräckligt. För att man skall kunna draga några verkliga slutsatser av en dylik undersökning, är det erforderligt, att observationerna å försökspersonerna göras under en tidrymd av flera år.

Särskilt viktigt är, att i kretsen av de personer, som skola göras till föremål för särskilda observationer, inrymmas personer, som, efter att en stor del av sitt liv ha arbetat som skiftarbetare, lämnat den yrkesverksamma åldern. Dessa böra jämföras med personer i motsvarande ålder, som varit sysselsatta i icke-skiftarbete av i övrigt jämförligt slag.

Vidare synes angeläget att även företaga demografiska undersökningar för att konstatera bland annat huruvida någon skillnad förefinnes mellan dödligheten hos skiftarbetare och arbetare med jämförligt arbete, som äro sysselsatta i dagarbete.

Vid de medicinska undersökningarna, som särskilt skola avse nervsystemet och mag-tarmkanalen, måste stor uppmärksamhet ägnas åt försökspersonernas livsföring utom arbetet. Planen synes på denna punkt ofullständig. Det är av mycket stor vikt, att den undersökande gör sig en samlad bild av försöksarbetarnas levnadsförhållanden. Man är icke berättigad antaga, att någon viss skada härrör från arbetet, om man icke samtidigt kan med rimlig grad av sannolikhet konstatera, att det icke är andra faktorer utanför arbetet som ofördelaktigt påverkat hälsotillståndet.

Föreningen förutsätter slutligen, att erfarenheterna från motsvarande undersökningar i utlandet noggrant beaktas.

Under förbehåll att ovannämnda synpunkter tillgodoses får föreningen tillstyrka, att undersökningen kommer till stånd.

Under hänvisning till sin skrivelse den 15 januari 1946 har även *landsorganisationen i Sverige* tillstyrkt framställningen.

Den allmänna medicinska erfarenheten anses ha givit vid handen, att de ^{Departements-} upprepade omställningar av livsföringen, vilka äro förenade med skiftarbetet, för många av de arbetande medföra menliga återverkningar på hälsotillståndet och arbetsförmågan. Med hänsyn till den stora omfattning, i vilken skiftarbete förekommer i vårt land — omkring 50 000 personer anses sysselsatta i treskiftsarbete — är det såväl ur de anställdas synpunkt som av samhällsekonomiska skäl starkt påkallat, att åtgärder genomföras i syfte att förebygga och begränsa skiftarbetets skadeverkningar. Jag har nyligen i anslutning till spørsmålet angående lagstiftning om längre semester för vissa ^{chefen.}

arbetstagare berört frågan om skiftarbetarnas semesterrätt. Därvid framhöll jag, att det vore min avsikt att, så snart 1938 års arbetarskyddskommitté slutfört sitt uppdrag på en reviderad arbetarskyddslagstiftning, upptaga frågan om verkställande av utredning rörande skiftarbetarnas arbetsförhållanden och de möjligheter, som kunde föreligga att avhjälpa de olägenheter i fysiskt och psykiskt hänseende, till vilka skiftarbetet gäve upphov.

För genomförande av den av mig förordade allmänna utredningen rörande skiftarbetet erfordras uppenbarligen mera ingående kännedom om arten och omfattningen av de med skiftarbetet förenade skadeverkningarna samt om de medicinska möjligheterna att minska eller upphäva dessa verkningar. Då emellertid, såsom av handlingarna i förevarande ärende framgår, närmare kunskap om de med skiftarbetet sammanhängande medicinska problemen ännu icke föreligger, bör enligt min mening en undersökning härutinnan snarast komma till stånd.

På grund av det anförda förordar jag, med biträdande av den av statens institut för folkhälsan gjorda framställningen, att institutet igångsätter och snarast möjligt slutför en undersökning i nu angivet syfte.

Mot den av institutet föreslagna planläggningen av ifrågavarande undersökning har jag i stort sett intet att erinra. Vad angår den av svenska arbetsgivareföreningen framställda anmärkningen att den för undersökningen anslagna tiden av ett år skulle vara otillräcklig, vill jag nämna, att enligt från institutet lämnad uppgift undersökningen skulle avse personer, vilka varit sysselsatta i skiftarbete under olika, längre tidsperioder och hos vilka alltså olika stadier av skiftarbetets verkningar kunna studeras. Av arbetsgivareföreningen föreslagna demografiska undersökningar har institutet avsett skola komma till stånd genom inhämtande av upplysningar från industriläkare m. fl. Då det slutligen är institutets mening att vid undersökningen ägna uppmärksamhet även åt försökspersonernas livsföring utom arbetet liksom, i den mån så ej redan skett, åt de utländska erfarenheterna på området, synes planläggningen — med iakttagande av den av mig förordade kompletteringen — uppfylla samtliga framställda önskemål.

Även kostnadsberäkningen synes mig kunna i stort sett godtagas. De föreslagna läkararvodena av 12 500 kronor per år äro, enligt vad jag inhämtat, avsedda för heltidstjänstgörande befattningshavare. Vad angår behovet att för ifrågavarande undersökningar anskaffa en elektroencephalograf må framhållas, att den redan befintliga encephalografen vid karolinska sjukhuset är i bruk under större delen av dagen, varför vissa svårigheter kunna möta att disponera den för skiftarbetsutredningen. Jag förutsätter emellertid, att det ånyo från institutets sida ingående undersökes, huruvida icke det ifrågasatta inköpet — för en kostnad av 16 000 kronor — av ett nytt instrument av samma slag kan undvikas. Vid beräkningen av medelsanvisningens storlek torde av försiktighetsskäl den nämnda anskaffningskostnaden böra medtagas.

Medel för utförande av den föreslagna undersökningen torde böra anvisas å riksstaten för budgetåret 1946/47 i form av ett särskilt reservationsanslag.

Hemställan.

Under åberopande av vad förut anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

I. till *Fortsatt undersökning rörande hälsoriskerna vid Bolidens gruvaktiebolags smältverk i Rönnskär* å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1945/46 under femte huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 55 000;

II. till *Undersökning rörande skiftarbetets inverkan på hälsotillståndet* å riksstaten för budgetåret 1946/47 under femte huvudtiteln anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 105 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Stig Hammar.
